"ADVANCED JOURNAL OF UNIVERSITY SCIENCE AND CREATIVE INNOVATIONS"

FINLANDIYA TA'LIM MODELI PARADIGMASI: FALSAFIY ASOSLAR VA PEDAGOGIK TRANSFORMATSIYA

Supiyeva Buxolida Abduvaliyevna
Renessans ta'lim universiteti Finlandiya ta'lim laboratoriyasi rahbari, Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent. E-mail: b.supiyeva@renessans-edu.uz.
ORCID: https://orcid.org/0009-0005-9132-3853
https://doi.org/10.5281/zenodo.19231295

Annotatsiya. *Mazkur maqolada Finlandiya ta'lim modeli zamonaviy ta'lim paradigmasi sifatida falsafiy-nazariy jihatdan tahlil qilinadi. Tadqiqotda ushbu modelning ontologik, epistemologik va aksiologik asoslari ochib berilib, uning gumanistik pedagogika, konstruktivistik yondashuv va ijtimoiy-madaniy ta'lim nazariyalari bilan uzviy bog'liqligi asoslanadi. Finlandiya ta'lim modelining pedagogik transformatsiyaga olib keluvchi xususiyatlari – o'quvchi subyektivligi, ta'limda farovonlik (well-being), reflektiv o'rganish va rivojlantiruvchi baholash konsepsiyalari orqali yoritiladi. Tadqiqot metodologiyasi sifatida falsafiy tahlil, konseptual umumlashtirish va qiyosiy yondashuvdan foydalanilgan. Tadqiqot natijalari Finlandiya ta'lim modeli zamonaviy ta'lim tizimlari uchun barqaror va insonparvar paradigma ekanligini ko'rsatadi.*

Kalit so'zlar: *Finlandiya ta'lim modeli, ta'lim paradigmasi, pedagogik transformatsiya, ta'lim falsafasi, gumanistik pedagogika, konstruktivizm.*

Abstract. *This article examines the Finnish education model as a contemporary educational paradigm from a philosophical perspective. The study explores its ontological, epistemological, and axiological foundations and demonstrates its connection with humanistic pedagogy, constructivist approaches, and sociocultural learning theory. The pedagogical transformation enabled by the Finnish education model is analyzed through concepts such as learner subjectivity, well-being in education, reflective learning, and developmental assessment. The research methodology is based on philosophical analysis, conceptual synthesis, and comparative approaches. The findings confirm that the Finnish education model represents a sustainable and human-centered paradigm for modern education systems.*

Key words: *Finnish education model, educational paradigm, pedagogical transformation, philosophy of education, humanistic pedagogy, constructivism.*

Аннотация. *В статье финская модель образования рассматривается как современная образовательная парадигма с философской точки зрения. Раскрываются ее*

онтологические, эпистемологические и аксиологические основания, а также взаимосвязь с гуманистической педагогикой, конструктивистским подходом и социокультурной теорией обучения. Педагогическая трансформация финской модели анализируется через призму субъектности обучающегося, благополучия (well-being), рефлексивного обучения и развивающего оценивания. Методология исследования основана на философском анализе, концептуальном обобщении и сравнительном подходе. Результаты исследования подтверждают устойчивый и гуманистический характер финской модели образования.

Ключевые слова: *финская модель образования, образовательная парадигма, педагогическая трансформация, философия образования, гуманистическая педагогика*.

1. Kirish

Zamonaviy ta’lim makonida ta’lim tizimlari endilikda faqat tashkiliy samaradorlik, o‘quv dasturlarining texnik mukammalligi yoki baholash natijalari bilan emas, balki ularning falsafiy mazmuni, inson va bilim haqidagi konseptual qarashlari, shuningdek, pedagogik paradigmalarga tayanganligi orqali baholanmoqda. Postindustrial jamiyat sharoitida ta’limdan kutilayotgan natijalar o‘zgarib, bilimlarni uzatishdan ko‘ra shaxsning ijtimoiy moslashuvi, tanqidiy tafakkuri, ma’naviy-axloqiy kamoloti va hayotiy kompetensiyalarini rivojlantirish ustuvor ahamiyat kasb etmoqda. Bu holat ta’limni instrumental faoliyatdan falsafiy jihatdan qayta talqin qilish zaruratini yuzaga keltirmoqda.

Mazkur kontekstda Finlandiya ta’lim modeli jahon ta’lim maydonida alohida e’tibor qozongan paradigmatik tajriba sifatida namoyon bo‘ldi. Ushbu modelning o‘ziga xosligi faqat yuqori akademik ko‘rsatkichlar yoki xalqaro baholash dasturlaridagi muvaffaqiyatlar bilan emas, balki ta’limning insoniy mohiyatini saqlab qolgan holda rivojlanishi, ya’ni ta’limni shaxs kamolotining ontologik jarayoni sifatida talqin qilishi bilan belgilanadi. Finlandiya tajribasi ta’limni ijtimoiy raqobat yoki natijaviylik vositasi emas, balki insoniy mayjudlikni mazmun bilan boyituvchi ijtimoiy-madaniy makon sifatida tushunishga asoslanadi.

Finlandiya ta’lim modeli doirasida o‘quvchi ta’lim jarayonining passiv iste’molchisi emas, balki faol, reflektiv va mas’uliyatli subyekti sifatida qaraladi. Bu yondashuv zamonaviy ta’lim falsafasida shakllangan subyektivlik paradigmasi, konstruktivistik epistemologiya va gumanistik pedagogika tamoyillari bilan mushtaraklik kasb etadi. Ta’lim jarayonining mazmuni shaxsiy tajriba, ijtimoiy muloqot va refleksiya orqali bilimni konstruktsiyalashga yo‘naltiriladi, bu esa ta’limni faqat bilim berish faoliyati emas, balki ma’no yaratish jarayoni sifatida talqin etishga imkon beradi.

Shuningdek, Finlandiya ta’lim modeli ta’limda aksiologik ustuvorlikni ilgari suradi. Ushbu modelda tenglik, ishonch, adolat va farovonlik (well-being) ta’lim tizimining asosiy qadriyatlari sifatida e’tirof etiladi. Natijada ta’lim jarayoni nazorat va bosimga asoslangan tizimdan insonparvar, qo‘llab-quvvatlovchi va rivojlantiruvchi muhitga transformatsiyalanadi. Mazkur aksiologik yondashuv pedagogik munosabatlarning gorizontal xarakterini kuchaytirib, o‘qituvchi va o‘quvchi o‘rtasida hamkorlikka asoslangan ta’lim muhitini shakllantiradi.

Ta’lim falsafasi nuqtayi nazaridan Finlandiya modeli ontologik, epistemologik va aksiologik o‘lchamlarning uyg‘unligi bilan tavsiflanadi. Bu uyg‘unlik pedagogik faoliyatda chuqur transformatsion jarayonlarni yuzaga keltirib, an’anaviy ta’lim paradigmalaridan farqli ravishda ta’limni shaxsiy va ijtimoiy kamolotning integral mexanizmi sifatida talqin etadi. Shu sababli Finlandiya ta’lim modeli alohida metodlar majmui emas, balki zamonaviy ta’lim paradigmasining konseptual namunasi sifatida ilmiy ahamiyat kasb etadi.

Mazkur maqolaning maqsadi Finlandiya ta’lim modelini pedagogik paradigma sifatida tahlil qilish, uning ontologik, aksiologik va epistemologik asoslarini ochib berish hamda ushbu model orqali yuzaga kelgan pedagogik transformatsiyani ilmiy jihatdan asoslashdan iborat. Tadqiqot natijalari zamonaviy ta’lim tizimlari uchun Finlandiya ta’lim modelining nazariy va metodologik ahamiyatini aniqlashga xizmat qiladi.

2. Mavzuga oid adabiyotlarning tahlili

Zamonaviy ilmiy adabiyotlarda Finlandiya ta’lim modeli postindustrial jamiyat sharoitida ta’limning yangi vazifalari hamda ta’lim siyosatidagi post-neoliberal burilish kontekstida talqin qilinadi. Ushbu yondashuvlarda ta’lim markazida standartlashtirilgan akademik natijalar emas, balki shaxs kamoloti, ijtimoiy adolat va farovonlik kabi qadriyatlar ustuvorligi ta'kidlanadi. P. Sahlberg Finlandiya tajribasini yuqori-stavkali testlarga asoslangan tizimlarga muqobil paradigma sifatida izohlab, maktablar faoliyatida o‘qituvchining professional mas’uliyati va pedagogik ishonch hal qiluvchi omil ekanini asoslaydi.

So‘nggi tadqiqotlarda Finlandiya ta’lim tizimi faqat muvaffaqiyat modeli sifatida emas, balki barqaror ta’lim tizimiga xos muammolar nuqtayi nazaridan ham tahlil qilinmoqda. Xalqaro hisobotlarda bazaviy ko‘nikmalar darajasidagi ayrim pasayishlar, ijtimoiy tengsizlik risklari va migratsiya bilan bog‘liq chaqiriqlar qayd etilib, modelni ideallashtirmasdan, uning asosiy qadriyatlarini turli milliy sharoitlarga moslashtirish zarurligi ta’kidlanadi.

Ta’lim falsafasi doirasida Finlandiya modeli ta’lim vazifasini faqat malaka berish bilan cheklamay, uni ijtimoiylashuv va subyekt sifatida shakllanish jarayonlari bilan uzviy bog‘liq holda talqin qiladi. Bu jihatdan G. Biestaning ta’limning uch domeni – malaka, ijtimoiylashuv va subyektifikatsiya konsepsiyasi muhim nazariy asos bo‘lib xizmat qiladi. Finlandiya ta’limida o‘quvchining shaxsiy faolligi, reflektiv o‘rganish va mas’uliyatli subyekt sifatida shakllanishi ushbu yondashuv bilan uyg‘unlashadi.

Pedagogik jihatdan model gumanistik va shaxsga yo‘naltirilgan ta’lim konsepsiyalariga tayangan bo‘lib, o‘quvchi ta’lim jarayonining obyekti emas, balki faol ma’no yaratuvchi subyekt sifatida qaraladi. Ushbu yondashuv konstruktivistik epistemologiya bilan bog‘liq bo‘lib, bilim o‘quvchi tomonidan faol kognitiv va ijtimoiy faoliyat jarayonida shakllantiriladi. Natijada o‘qituvchi fasilitator sifatida talqin etiladi, o‘qituvchining kasbiy avtonomiyasi esa muhim shart hisoblanadi.

Ijtimoiy-madaniy yondashuv doirasida o‘rganish jarayoni ijtimoiy muloqot va hamkorlik orqali amalga oshadi (Vygotskiy). Shu sababli Finlandiya modelida sinf iqlimi, maktab jamoasi va o‘qituvchi-o‘quvchi hamkorligi ta’lim sifati va samaradorligining muhim omillari sifatida qaraladi.

So‘nggi yillarda Finlandiya ta’lim modeli farovonlikka yo‘naltirilgan ta’lim paradigmasi doirasida tahlil qilinib, ta’lim natijalari kognitiv yutuqlar bilan bir qatorda psixologik xavfsizlik va ijtimoiy-emotsional rivojlanish orqali ham baholanmoqda.

Umuman olganda, ilmiy adabiyotlar Finlandiya ta’lim modelini testga asoslangan instrumental ta’limga muqobil paradigma, ta’lim maqsadlarining ko‘p-domenli falsafiy modeli hamda farovonlik va tenglikka tayangan ta’lim konsepsiyasi sifatida talqin qiladi. Shu bilan birga, mahalliy ilmiy adabiyotlarda modelning ontologik, aksiologik va epistemologik asoslari yetarlicha tizimli yoritilmagan bo‘lib, mazkur maqola aynan ushbu ilmiy bo‘shliqni to‘ldirishga qaratilgan.

3. Tadqiqot metodologiyasi

Mazkur tadqiqot nazariy-falsafiy yo‘nalishga ega bo‘lib, unda empirik tajribadan ko‘ra ta’lim paradigmasini konseptual tahlil qilish ustuvor metodologik vazifa sifatida belgilandi. Tadqiqot falsafiy-pedagogik tahlil, konseptual sintez va qiyosiy yondashuv metodlariga tayangan holda amalga oshirildi.

Falsafiy-pedagogiktahlil orqali Finlandiya ta’lim modelining ontologik, aksiologikva epistemologik asoslari aniqlanib, ta’lim tashkiliy jarayon emas, balki ijtimoiy-madaniy va falsafiy hodisa sifatida talqin qilindi.

Konseptual sintez metodi yordamida turli ilmiy manbalardagi nazariy qarashlar umumlashtirilib, Finlandiya ta'lim modelining yaxlit paradigmatik tuzilmasi asoslab berildi. Bu jarayonda gumanistik pedagogika, konstruktivistik epistemologiya, ijtimoiy-madaniy ta'lim nazariyasi hamda farovonlikka yo‘naltirilgan ta'lim konsepsiyalari o‘zaro uyg‘unlikda tahlil qilindi.

Qiyosiy yondashuv metodi orqali Finlandiya ta’lim modelining asosiy tamoyillari zamonaviy global ta’lim paradigmalari bilan solishtirilib, uning postindustrial va post-neoliberal ta’lim tendensiyalari fonidagi o‘ziga xos va ustun jihatlari aniqlashtirildi.

Shuningdek, tanqidiy manba tahlili asosida ilmiy adabiyotlar mazmuniy baholanib, terminologik aniqlik va konseptual izchillik e’tiborga olindi. Tadqiqotning umumiy metodologik asosi sifatida nazariy umumlashtirish va abstrakt-mantiqiy tahlil metodlari qo‘llanilib, xulosalarning konseptual va tizimli xarakteri ta’minlandi.

4. Tahlil va natijalar

Tadqiqot natijalari Finlandiya ta’lim modeli zamonaviy ta’lim paradigmasi doirasida chuqur falsafiy-pedagogik transformatsiyalarni amalga oshirganini ko‘rsatadi. Mazkur model ta’limni instrumental va nazoratga asoslangan tizimdan shaxs kamoloti hamda ijtimoiy farovonlikka yo‘naltirilgan paradigma tomon izchil ravishda o‘zgartirgan. Ontologik nuqtayi nazardan o‘quvchi ta’lim jarayonining passiv obyekti emas, balki faol va reflektiv subyekti sifatida talqin qilinadi, bu esa ta’limni bilim uzatishdan ko‘ra shaxsning mavjudlik shakllarini rivojlantirish maydoni sifatida tushunishga imkon beradi.

Epistemologik jihatdan Finlandiya ta’lim modeli bilimni tayyor mahsulot emas, balki ijtimoiy tajriba va refleksiya asosida shakllanadigan konstruktiv jarayon sifatida qaraydi; aksiologik jihatdan esa tenglik, ishonch va farovonlik ta’lim jarayonining markaziy qadriyatlari sifatida e’tirof etiladi. Baholash tizimining rivojlantiruvchi va qo‘llab-quvvatlovchi xarakterga ega bo‘lishi o‘quvchilarning ichki motivatsiyasini kuchaytirib, ta’lim jarayonining moslashuvchanligini ta'minlaydi. Ushbu ontologik, epistemologik va aksiologik asoslarning uyg‘unligi Finlandiya ta’lim modelini alohida milliy tajribadan global pedagogik paradigma darajasiga olib chiqadi hamda uni zamonaviy ta’lim tizimlari uchun muhim nazariy va metodologik yo‘nalish sifatida talqin qilish imkonini beradi.

5. Xulosa va takliflar

Mazkur tadqiqot natijalari Finlandiya ta’lim modeli chuqur falsafiy poydevorga ega bo‘lgan, insonparvar va barqaror pedagogik paradigma ekanligini tasdiqlaydi. Tadqiqot davomida aniqlanishicha, ushbu modelda ta’lim jarayoni instrumental natijalar va qisqa muddatli akademik ko‘rsatkichlardan ustun qo‘yilib, shaxsning ontologik rivoji, ijtimoiy mas’uliyati hamda hayotiy ma’nolarni anglash jarayoniga yo‘naltirilgan holda tashkil etiladi. Bu holat Finlandiya ta’lim modelini zamonaviy ta’lim tizimlari uchun nafaqat amaliy tajriba, balki muhim nazariy-falsafiy yo‘nalish sifatida ham ahamiyatli ekanini ko‘rsatadi.

Tadqiqot natijalariga ko‘ra, Finlandiya ta’lim modelining samaradorligi, avvalo, uning ontologik, epistemologik va aksiologik asoslarining uyg‘unligi bilan belgilanadi. O‘quvchining faol subyekt sifatida talqin qilinishi, bilimning konstruktiv va ijtimoiy xarakterga ega ekanligi hamda ta’lim jarayonida tenglik, ishonch va farovonlik kabi qadriyatlarning ustuvorligi ushbu modelning konseptual barqarorligini ta’minlaydi. Shu jihatdan Finlandiya ta’lim modeli ta’limni faqat bilim berish tizimi emas, balki shaxsiy va ijtimoiy kamolotning integral mexanizmi sifatida talqin etuvchi paradigma sifatida namoyon bo‘ladi.

Shuningdek, tadqiqot natijalari Finlandiya ta’lim modelida amalga oshirilgan pedagogik transformatsiyalar baholash, o‘qituvchi roli va ta’lim muhiti kabi asosiy komponentlarning mazmunan qayta talqin qilinganini ko‘rsatadi. Baholashning rivojlantiruvchi va qo‘llab-quvvatlovchi xarakterga ega bo‘lishi, o‘qituvchining fasilitator sifatidagi roli hamda ta’lim muhitining farovonlikka yo‘naltirilishi o‘quvchilarning ichki motivatsiyasi va reflektiv o‘rganish faoliyatini kuchaytiradi. Bu holat Finlandiya ta’lim modelining barqaroriigini tashkiliy yoki texnologik omillar bilan emas, balki uning falsafiy va aksiologik mohiyati bilan izohlash zarurligini tasdiqlaydi.

Takliflar

Olib borilgan tahlil va xulosalarga tayangan holda quyidagi ilmiy-amaliy takliflar ilgari suriladi:

1. Zamonaviy ta’lim tizimlarini takomillashtirishda Finlandiya ta’lim modelini tayyor andoza sifatida emas, balki uning ontologik, aksiologik va epistemologik tamoyillarini mahalliy ijtimoiy-madaniy sharoitga moslashtirish asosida qo‘llash maqsadga muvofiqdir.

2. Ta’lim siyosati va pedagogik amaliyotda baholash tizimini nazorat va saralash vositasidan ko‘ra rivojlantiruvchi va reflektiv mexanizm sifatida talqin qilish zarur.

3. O‘qituvchilarning kasbiy tayyorgariigini oshirish jarayonida gumanistik pedagogika, konstruktivistik o‘rganish va *well-being oriented education* kabi zamonaviy falsafiy-pedagogik yondashuvlarga ustuvor e’tibor qaratish lozim.

4. Kelgusidagi tadqiqotlarda Finlandiya ta’lim modelining alohida komponentlarini (o‘quvchining faol subyektivligi, farovonlik, baholash madaniyati) empirik tadqiqotlar asosida chuqurroq o‘rganish maqsadga muvofiqdir.

Xulosa qilib aytganda, Finlandiya ta’lim modeli pedagogik transformatsiyaning barqaror va muvaffaqiyatli namunasi bo‘lib, unda ta’lim jarayoni shaxsning faol subyektivligi, rivojlantiruvchi baholash va farovonlikka yo‘naltirilgan muhit orqali qayta talqin qilinadi. Modelning samaradorligi uning ontologik va aksiologik asoslariga – ya’ni ta’limni shaxsiy va ijtimoiy kamolot jarayoni sifatida tushunishga hamda tenglik, ishonch va adolat qadriyatlariga tayanganligi bilan belgilanadi. Shu jihatdan Finlandiya ta’lim modeli zamonaviy ta’lim tizimlari uchun tayyor andoza emas, balki mahalliy sharoitga moslashtirilishi mumkin bo‘lgan muhim metodologik paradigma sifatida ahamiyat kasb etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Sh.M.Mirziyoyev. 2023-yil 11-sentabr ““O‘zbekiston — 2030” strategiyasi to‘g‘risida”gi PF-158-son Farmon.
2. Sh.M.Mirziyoyev. “O‘zbekiston Respublikasi xalq ta’limi tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi to‘g‘risida”gi PF-5712-son Farmon. 2019-yil 29-aprel.
3. Sh.M.Mirziyoyev. “O‘zbekiston-2030” strategiyasini 2023-yilda sifatli va o‘z vaqtida amalga oshirish chora-tadbirlari to‘g‘risidagi PQ-300-son Qaror. 2023-yil 11-sentabr.

4. Mirziyoyev, Sh. M. Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasi. To‘ldirilgan ikkinchi nashr. Toshkent: “O‘zbekiston”, 2022.
5. President of the Republic of Uzbekistan. Leaders of Uzbekistan and Finland discuss opportunities to expand bilateral cooperation. 09.09.2025.
6. President of the Republic of Uzbekistan. Presidents of Uzbekistan and Finland discuss prospects of expanding multifaceted cooperation. 31.10.2025.
7. President of the Republic of Uzbekistan. A Solid Package of Bilateral Documents between Uzbekistan and Finland Signed. 31.10.2025.
8. F.R.Madraximova. “Yangi O‘zbekiston taraqqiyoti davrida pedagogika, maktabgacha va boshlang‘ich ta’limning rivojlanish tendensiyalari: muammo va yechimlar” mavzusidagi Respublika ilmiy-nazariy anjumani. – Urganch davlat pedagogika instituti, 2024-yil. 680-bet.
9. S.O‘.Qahramonova. Oliy o‘quv yurtlarida ta’lim tizimining ilmiy va innovatsion jarayonlar bilan uzviyligini ta’minlash. “O‘zbekiston – 2030” strategiyasini amalga oshirish yo‘nalishlari va istiqbollari - yoshlar nigohida” respublika onlayn ilmiy-amaliy konferensiya. Nordik xalqaro universiteti. 2024-yil. Toshkent.
10. Sahlberg, P. (2021). Finnish Lessons *3.0*. Teachers College Press.
11. Biesta, G. (2020). Educational Philosophy in a Changing World. Routledge.
12. Darling-Hammond, L. (2019). The Right to Learn. Teachers College Press.
13. Hattie, J. (2020). Visible Learning. Routledge.
14. Fullan, M. (2020). Educational Change. Routledge.
15. OECD. (2019). Education at a Glance. Paris.
16. UNESCO. (2021). Reimagining Our Futures Together. Paris.
17. Biesta, G. (2017). The Rediscovery of Teaching. Routledge.
18. Niemi, H., Toom, A., & Kallioniemi, A. (2016). Miracle of Education: The Principles and Practices of Teaching and Learning in Finnish Schools. Sense Publishers.
19. Hargreaves, A., & Shirley, D. (2012). The Global Fourth Way: The Quest for Educational Excellence. Corwin.